

njegovo delo uspešno in svojemu predmetu primerno. Literarna veda/znanost o književnosti je širši pojem: zajema metode in rezultate več znanstvenih disciplin, med katerimi vsekakor ima važno mesto literarna zgodovina.

V študijah, ki so nastajale po letu 1968, se je Pirjevec ukvarjal predvsem s tistimi problemi, do katerih so ga pripeljale zahteve po oblikovanju literarnozgodovinskih principov: v ospredju je narava samega predmeta literarne znanosti, torej literarnega dela kot takšnega. V estetiko in filozofijo literature ga je — lahko rečemo tudi tako — pripeljalo ukvarjanje s temeljnimi zahtevami literarne zgodovine, ki jo je v zgodnjem obdobju imel za "osrednjo vedo slavistike".

A tudi takrat, kadar obravnava določene aspekte temeljne znanosti o umetnosti — estetike, je zanj zelo značilno poseganje v genezo obravnavanega pojava. Ko torej išče bistvo znanosti o umetnosti, bistvo literarnosti literarnega dela, bistvo romana in podobno, je njegov pogled usmerjen v temelje teh pojavov, in sicer tako, da je kronologija kot pojasnjujoči kod zgodovine literature vedno na delu. Čeprav ni nikoli pristal na kronologijo kot temelj zgodovine, čeprav ni nikoli pristal na "mitsko perspektivo" zgodovine književnosti (ta termin uvaža M. Solar v tekstu *Ideja povijesti i povijest književnosti*) in je bil v izrazitem in nenehnem sporu z zgodovinarji slovenske literature, je v svoj koncept znanosti o umetnosti poleg literarnoteoretične logike vnašal tudi logiko zgodovine literature. Geneza fenomena in obravnavanje njene narave ter njenega pomena za današnjo znanost je temelj tako Pirjevčevih zgodnjih kakor tudi poznejših študij o literaturi in literarni znanosti.

Jaroslav Skrušný

PIRJEVČEV EPISTEMOLOŠKI OBRAT

Sodim v vsekakor srečno generacijo študentov ljubljanske komparativistike, ki je Pirjevčev seminar obiskovala v drugi polovici šestdesetih in na začetku sedemdesetih let, v času torej, ko je profesor Pirjevec konsekvентno domislil in izvedel svoj znameniti epistemološki obrat v pristopu k znanosti o literaturi. Odločilna za prelom s tradicionalno literarno vedo je bila njegova zastavitev vprašanja o kompetentnosti znanstvenega raziskovanja umetnostnih pojavov glede na sam predmet raziskave: prav na tej točki je Pirjevec vzpostavil radikalno diferenco med hermenevtičnima nivojema, ki jima pripadata umetnostni in znanstveni diskurz. Če je na eni strani za znanost odločilno razumevanje resnice na način *veritas*, se pravi kot *adaequatio intellectus ad rem*, je na drugi strani umetnost zavezana resnici kot *aletheia*, se pravi prevajanju iz skritosti v neskritost na način *poiesis*. To pa hkrati že pomeni, da prihaja v umetnosti v resnico nekaj, kar se lahko uresniči samo na način umetnosti, kar je dostopno samo poetskemu izrekanju resnice, in je potemtakem nedostopno vsakemu drugemu govoru, torej tudi (literarni) znanosti. Znanost o umetnosti je kajpada še naprej mogoča, legitimna in utemeljena, vendar zgolj na njej sami pripadajoči hermenevtični ravni, ki pa nujno pušča zunaj svojega horizonta prav tiste razsežnosti umetniškega dela, po katerih je to delo prav *umetniško* in ne kakršnosibodi izrekanje resnice, nedostopna ji ostaja prav *umetniškost* lastnega predmeta raziskave. Dušan Pirjevec potemtakem ni ukinil literarne znanosti, odrekel ji je samo kompetenco, da bi se relevantno izrekala o poeziji bitno pripadajočih določilih, ki

pesniškemu govoru pripadajo po njegovem *kvazirealnem ontološkem statusu*.

Postavljajoč v središče svojega razmišljanja o literaturi prav njen kvazirealni ontološki status, je Pirjevec vprašanje književnih umotvorov zastavil na ravni tistega bitnozgodovinskega mišljenja, ki ga je z razprtjem ontološke difference inavguriral nemški filozof in mislec biti Martin Heidegger. Zdi se, da je Pirjevec ontološki problematiki zavezano misel o literaturi najkonsekventneje razvil v svojih predavanjih o evropskem romanu proti koncu šestdesetih in na začetku sedemdesetih let ter v spremnih študijah k posameznim romanesknim besedilom v Ocvirkovi zbirki *Sto romanov*, ki so l. 1979 izšle v samostojni knjigi *Evropski roman*. Zakaj prav roman, kakršnega poznamo v Evropi nekako od Cervantesa dalje, je nemara tista literarna zvrst, kjer je na sebi najadekvatnejši način prišlo do besede tisto dogajanje novoveškega evropskega duha, ki mu pravimo dogajanje in usoda evropske metafizike. Pirjevevo branje najprezentativnejših romanopisnih besedil (*Don Kihot*, *Rdeče in črno*, *Zgubljene iluzije*, *Bratje Karamazovi*, *Grad*, *Kraljevska pot*, *Gnusi*, *Videc* in druga) je v nenehno ponavljajočih se polomih romanesknih junakov in njihove vselej smiselno zasnovane (se pravi, v nekem transcendentnem Bistvu utemeljene) akcije prepoznalo nihilistično resnico same metafizike kot tistega opredeljujočega jih duhovnega humusa, iz katerega so rasli; v utrujenosti, grozi in katastrofični smrti (največkrat samomoru) protagonistov evropskega romanopisja je ugledalo diabolično zarezo ontološke difference med bitjo in bivajočim. V luči Pirjevevega mišljenja o poeziji je v literarni pisavi prihajal na dan izvorni nihil metafizične akcije, v propadu romanesknih junakov se je razkrival zgolj nič, ki je pač le drugi obraz "pozabe", na katero je po besedah češkega pisatelja Milana Kundere novoveška Evropa obsodila zgolj bit. Ali z drugimi besedami: na impliciten način, kot pač pripada pesniški besedi (če poezijo s Pirjevcem vred razumemo v najširšem pomenu besede, kot *poiesis torej*), je v evropskem romanu novega veka prehajala iz skritosti v neskritost resnica (a ne kot znanstvena *veritas*)! o epohalnem načinu bivanja evropskega subjekta v dobi metafizike. Roman potemtaka izgovarja resnico, ki je dostopna samo romanu (če znova citiram Kundero), resnico, ki more priti na dan samo v govorici pesniške besede, resnico mišljenja in poezije torej, ki zase pač terja drugo raven, kot je raven racionalistično utemeljene, po svojem temelju in izvoru ne sprašujoče se znanosti, ki se za razliko od *poiesis* pač dogaja kot *techné*.

Razločitev teh dveh nivojev, zastavitev vprašanja o poeziji v območju mišljenja biti in ontološke difference, samopremislek o epistemološki kompetenci znanosti o književnosti pa so tisti temeljni posegi profesorja Pirjevca v problematiko literarne vede, zavoljo katerih smem sebe in svojo generacijo študentov ljubljanske komparativistike upravičeno šteti za srečneže.

Darko Dolinar

VPRAŠANJE O ZNANSTVENOSTI LITERARNE ZNANOSTI

Vprašanje, ki ga postavljam, se nanaša samo na en aspekt v širokem in mnogostranem Pirjevevem opusu, vendar je to eden tistih aspektov, ki so zanj osrednjega pomena. Gre namreč za njegov odnos do literarne vede kot znanstvene stroke in za problem njene bistvene opredelitve — znanstvenosti.